



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 45 Volume: 9 Issue: 45

Ağustos 2016 August 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**“GELENEKSEL” MAHALLEDEN “YENİ” MAHALLEYE NEOLİBERAL DÖNÜŞÜMÜN RİSK
ALGISINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA***
**A STUDY ON THE IMPACTS OF NEO-LIBERAL TRANSFORMATION FROM “TRADITIONAL”
NEIGHBORHOOD TO “NEW” NEIGHBORHOOD ON THE RISK PERCEPTION****

Esra Banu SİPAHİ***

Öz

Günümüzün neo-liberal dönüşüm sürecinin yereldeki etkileri belirgin bir biçimde mahallede görülmektedir. “Güvenli” geleneksel mahalle, yerini “güvenlikli” siteye terk etmektedir. Kimi zaman da mahalle kentsel çöküntü alanı haline gelmekte, kent sakinlerinin gitmeye çekindikleri “tekinsiz” bir yere dönüşmektedir. Mahallenin tanıklık ettiği bu dönüşüme eşlik eden kentsel ayrışma ve suç korkusu, kentlileri birbirinden şüphe duyan, kimi zaman görmezden gelen, nihayet ötekileştiren bireyler haline getirmektedir.

Bu gerçeklikten yola çıkan çalışma, neo-liberalizmin kent sakinleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Türkiye’de “neo-liberalizmin kenti” olarak ifade edilen bu yeni kentleşme sürecinin, bireylerin konut ve yaşam tarzı tercihini nasıl biçimlendirdiğine ve geleneksel mahallenin evriminin kent sakinlerinin yaşam çevrelerine (mahallelerine) ilişkin risk algılarını nasıl etkilediğine yönelik olarak Türkiye’de gerçekleştirilen bir alan araştırmasına dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahalle, Kent Güvenliği, Risk Algısı, Neo-liberal dönüşüm, Suç Korkusu.

Abstract

Today, the most significant impacts of neo-liberalism at the local level can be seen in the neighborhood. The “safe” traditional neighborhood is leaving its place to “gated communities”. Or sometimes neighborhoods turn into urban decay areas or scary places to which the city dwellers avoid to go. Urban segregation and fear of crime accompany this transformation and all these factors also transform the urban dwellers into individuals who are suspicious of each other and eventually ‘othering’ begins.

Starting from this point, this study focuses on neo-liberalism’s impacts on city dwellers. Within this context, this study is based on a field research in Turkey, searching the impact of the new urbanization process which is named as the ‘city of neo-liberalism’. This study evaluates how this process form housing and lifestyle choices and what are its impacts on the risk perception of the dwellers regarding the transformation of the traditional neighborhood.

Keywords: Neighborhood, Urban Safety, Risk Perception, Neo-liberal Transformation, Fear of Crime.

Giriş

Neo-liberal politikalar, ekonomiden siyasete, kentten topluma kadar pek çok alanda değişimi ve dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu dönüşümün en belirgin etkileri kentsel alanda görülmektedir. Bu süreçte kent, bir yandan pek çok yeni mekânsal örgütlenmeye ve yaşam biçimine tanıklık ederken, diğer yandan da daha önce hiç olmadığı kadar ciddi bir eşitsizliğe sahne olmaktadır. Söz konusu eşitsizliklerin yarattığı korku ve bu korkunun gerek mekânsal, gerek toplumsal anlamda meydana getirdiği bölünme ve ayrışmalar, kentsel aidiyet, yardımlaşma ve bütünleşme duygusunun yitirilmesine ve kentsel kamusal mekânların önemini kaybetmesine ya da giderek işlevsiz hale gelmelerine neden olmaktadır.

Bu süreçten özellikle yaşam alanları fazlasıyla nasibini almakta, yeni bir kentsel gelişme biçimi olarak gündeme gelen güvenlikli siteler, kentlerde hızla yaygınlaşmaktadır. Öte yandan, geleneksel mahalle de dönüşmektedir. Sosyal dayanışma ağlarının ve denetim mekanizmalarının yaygın olduğu, yüksek düzeyde bütünleşmenin yaşandığı geleneksel mahalleler, yerlerini büyük konut ya da kentsel dönüşüm projelerine terk etmekte ya da kentsel çöküntü alanları haline gelerek, kimi zaman da “suç merkezi olma” gibi olumsuz işlevleri üstlenir hale gelmektedirler.

Mahallenin tanıklık ettiği bu dönüşüme eşlik eden suç korkusunun birbirinden yalıtıldığı kentliler, farklılıklarıyla birbirini besleyerek zenginleştiren sakinler olmaktan çok, birbirinden şüphe duyan, hatta korkan, kimi zaman görmezden gelen, nihayet ötekileştiren bireyler haline gelmektedirler.

Bu gerçeklikten yola çıkan çalışma, neo-liberal dönüşümün ilgili yazında üzerinde az durulan bir yönüne, kent sakinleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Türkiye’de “neo-liberalizmin kenti” olarak ifade edilen bu yeni kentleşme sürecinin, bireylerin konut ve yaşam tarzı tercihini nasıl biçimlendirdiğine, neden olduğu adaletsizliklerin ve ortaya çık(ır)ı(n) “suç korkusunun” ve geleneksel

* Bu çalışma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü 141221005 no’lu proje kapsamında desteklenmiştir.

** This study is supported by Scientific Research Project Coordination Office of Necmettin Erbakan University with the Project Number 141221005.

*** Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

mahallenin evriminin kent sakinlerinin yaşam çevrelerine (mahallelerine) ilişkin risk algılarını nasıl etkilediğine yönelik olarak Türkiye’de gerçekleştirilen bir alan araştırmasına dayanmaktadır.

1. Mahalle Kavramı ve Türkiye’de Mahallenin Anlamı

Konut alanlarının toplumsal ve mekânsal organizasyonunda temel unsur olarak mahalle; Kentbilim Terimleri Sözlüğü’nde; “Bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün yönetim bakımından bölündüğü, yapı bölgeliklerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük parçalardan her biri ya da komşuluk birimi” (Keleş, 1998: 89) olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’nin yönetsel yapısı özellikle Cumhuriyet döneminden sonra birçok modern resmi kurumun getirilmesiyle değişmiş olmakla beraber, mahalle birimi, en küçük yasal yerel yönetim birimi olan muhtarlık örgütlenmesi altında, resmi statüye sahip, canlı bir kurum olarak geçmişten günümüze var olagelmıştır (Ege Yıldırım, Çobanoğlu, 2009: 113). Mahallenin bu “canlı” olma durumu, onun mekânsal, ekonomik ve sosyolojik özellikleriyle birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, geleneksel Türk kentinde mahallenin; çarşı, özel konut alanları ve camiden oluşan üç temel yapısal unsura sahip olduğu görülmektedir. Çarşı, ticari faaliyetlerin ve imparatorluğun sınırlarının ötesine uzanan bir ticaret ağını yönlendiren esnafın yazıhanelerinin merkezi durumundadır. Toplumsal statü simgeleri halini alan Batıdan alınan malların bu yapıyı aşındırmaya başladığı 19. Yüzyıla kadar, tüketim normları dinsel değerler doğrultusunda belirlenmiştir (Durakbaşa, Cindoğlu, 2005: 87).

19. Yüzyıldan itibaren ise uzmanlaşmış çarşılar ve geleneksel meslekler simgesel özelliklerini yitirmeye, tüketim normları ve alışkanlıkları değişmeye başlamıştır. Klasik Osmanlı mahallesinde önceleri zengin ile yoksulun paylaştığı tek tip tüketim kalıpları, farklı toplumsal kesimlerin ve statü gruplarının zevkleri doğrultusunda çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Böylece geleneksel mahalle giderek yaşam standartları ve tarzları konusundaki homojenliğini yitirirken, Beyoğlu ve Pera gibi Müslüman olmayan azınlıkların yoğun olarak yaşadığı semtler, ısıtılı yaşamların sunulduğu “bolluk merkezleri” olarak belirlemeye başlamıştır. Bu durum, Gayrimüslim azınlıkların yoğunlaştığı Pera ile eski kentin Müslüman mahalleleri arasındaki ayrışmanın boyutlarını gözler önüne sermektedir. Semtlere göre sosyo-ekonomik katmanlaşmanın başlangıçlarını Birinci Dünya Savaşı’nın öncesinde ve sonrasında yıllarda da gözlemlemek olasıdır. Yeni tüketim alışkanlıkları ve Batılı yaşam biçimi, yeni bir üst sınıfın, Osmanlı burjuvazisinin gelişimine eşlik etmiştir (Durakbaşa, Cindoğlu, 2005: 87).

Diğer taraftan, mahalle herkesin katılımına açık, çoğulcu yapısı içinde kendi bakış açısını oluşturacak tartışma ve oydaşma etkinliğini gerçekleştirebilecek her düzeyde toplumsal dayanışmayı ve örgütlülüğü olanaklı kılan bir alt kamusal alan olarak değerlendirilebilir (Alada, 2001: 346). Bu noktada İstanbul’da ve Anadolu’da geleneksel mahallenin toplumsal örgütlenme biçimi ele alındığında, gerek ülkenin aynı bölgesinden kente göçenlerin aynı mahalleye yerleşmesiyle oluşan ‘hemşehri’lik ve dayanışma ilişkilerinde, gerekse özellikle büyük kentlerde yerel sorunları çözmek ve kentli haklarını korumak üzere oluşan semt girişimleri, yerel kampanyalar ve mahalle derneklerinde, mahallenin ne denli güçlü bir birlik unsuru olduğunu görmek mümkündür (Ege Yıldırım, Çobanoğlu, 2009: 113).

2. Geleneksel Mahallenin Neo-liberal Dönüşümü

Sanayi kentinden itibaren daha belirgin hale gelen toplumsal sınıfların, kendi sınıfsal konumlarına göre ayrı yaşam alanları seçme eğilimi, kapitalist kentleşmenin önemli bir özelliğidir. Diğer bir ifade ile kapitalist ülkelerde, kentlerin içyapısında, belirgin sınıfsal farklılaşmalar görülür. Bu ülkelerde, yoksul, orta halli ve zengin insanların oluşturduğu mahalleleri, birbirinden oldukça keskin çizgilerle ayırt etmek olanaklıdır. Farklı semtler arasında kesin ve açık çelişkiler bulunmaması, oturma alanlarının kalitesi ile toplumsal yapının her yerde aynı olması ise sosyalist kentlerin temel özelliğidir. Lüks mahallelerde zengin ve varlıklı ailelerin, yoksul ve gösterişsiz semtlerde ise emeği ile geçinenlerin yığılmasından doğan karşıtlıklara sosyalist yani sınıfsız toplumların eşitlikçi doğası gereği rastlanmaması beklenir (Keleş, 2014: 28-33; Sinan, 2006).

Sosyalizme karşıt bir olgu olarak gündeme gelen kapitalizmin kentsel alandaki egemenliğinin gözle görülür hale geldiği 1980’li yıllarla birlikte yaşanan neo-liberal dönüşüm, mahalle ölçeğinde de gözle görülür etkilere neden olmuştur. Bu süreçte Türkiye kentlerinde de mahalle kavramı çoğu yerde yalnızca zorunlu bir yerel yönetim birimini çağrıştırmakta ya da yalnızca bir isimlendirmeden ibaret kalmakta, ancak toplumsal ve mekânsal anlamından kopmaktadır. Mekânın anlamındaki söz konusu dönüşüm, daha üst ölçekte meydana gelen ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanmanın bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yeniden yapılanmanın getirdiği dönüşüm ile artan toplumsal ayrışma ve mekânsal parçalanmadan en fazla etkilenen yerler arasında mahalle başı çekmektedir. Günümüz kentlerinde mahalleler içinde birbirinden duvarlarla ayrılmış siteler, sokakların iki yanında uzanmakta, ancak mahalleyi oluşturan o sokaklarla sitelerin içinde yaşayanlar bir ilişki kurmamaktadırlar. Buna karşın, “gerçek mahalle”leri mekânsal olarak parçalayan bu tür alanların bir mahalle ya da topluluk kimliği oluşturma iddiasıyla ortaya çıkarıldıkları da görülmektedir (Firidin Özgür, 2006: 16). Bu süreçte, biçimlenen “Yeni

mahalle" olgusu, küreselleşmenin bir kamusal mekân üretme stratejisi olarak değerlendirilebilecek alt kentsel yerleşim biçimlerinden biri olarak gündeme gelmektedir (Sipahi, 2011: 186).

İlgili yazında "yeni geleneksel mahalle kurgusu" (traditional neighborhood development) olarak da nitelendirilen ve *Yeni Kentçilik* (*new urbanism*) akımı, özellikle ABD'de ve İngiltere'de popüler olan ve dünyanın geriye kalan kısmına da hızla yayılan bir tasarım akımıdır. Bu akıma göre geleneği, tarihi ve kültürel mirası, doğayı yapıyı çevreye entegre ederek ve topluluğun yönetimini topluluğun kendisine bırakarak mahalle sakinleri arasında topluluk kimliğinin, dayanışma ve aidiyet duygularının gelişmesi sağlanabilir ve bu şekilde kent sorunlarıyla baş edilebilir. Bununla birlikte akım kimilerince de üst gelir gruplarını hedef aldığı ve seçkinlere alt gelir gruplarının yaşam alanlarını işgal etmeleri için yeni bir araç sunduğu gerekçeleriyle seçkin olmakla ve sosyo-mekânsal eşitsizlikleri artırmakla eleştirilmiştir (Geniş, 2009: 137).

Bu akımın Türkiye'deki yansımalarından biri, yaratılmaya çalışılan yeni mahalle kurgusudur. Konuya ilişkin olarak Türkiye kentlerini bu minvalde değerlendirdiği ve geleneksel mahalleyle yeni mahalleyi karşılaştırdığı çalışmasında Alada; "...sosyal ve ekonomik özellikleri açısından her iki mahalle ele alındığında, geleneksel mahallenin, kentin geneli için olan bir durumu yansıttığı, kent dokusu içinde bütünlüklü bir alt hücreyi tanımladığı ileri sürülebilir, oysa yeni mahalle, kentin tümünden ayrılmış özel bir durumu ifade eder. Eski mahalle, toplumsal tabakalaşmanın heterojen örüntüsü içindedir, zenginlik derecesine göre daha prestijli olabilen mahallelerin kentin merkezine yakınlığına dair bir eğilim tespit edilebilmesine rağmen her mahalle gelir durumları bakımından farklı kesimleri bir araya getirmiştir. Geleneksel mahalleye özellikle İslam şehirlerindeki örneklerine atfedilen genel etnik, dinsel ayrım dahi Osmanlı mahallesi için katı ve geleneksel bir kabul olarak değerlendirilemez" saptamasını yapmaktadır (Alada, 2007: 30).

Alada, küreselleşen kentlerde geleneksel mahalleyi kurma hayalinin maddi temelden yoksun olduğu ve her iki olgunun farklı paradigmalara açıklanabileceği sonucunu ortaya koymaktadır. Buna karşın ortak özellik olarak, geleneksel Osmanlı mahallesi ile, günümüzdeki yeni mahalle anlayışı karşılaştırıldığında, her iki yaşam modelinin de kapalı kamusal alan anlayışı üzerine inşa edilmiş olduğu, dolayısıyla üst sistemin sürdürülebilirliğinin bu kapalılığa dayalı olarak gerçekleşebildiği ya da bu özellikten yararlanarak "yönetilebilir" olduğu, bu özelliği işlevselleştirerek var olduğu düşünülebilir. Dün, devletin ve dinin belirleyiciliğinde ortaya çıkmış olan geleneksel mahalle, günümüzde farklı bir bağlamda, piyasa gerekleriyle yeniden biçimlendirilmiş, ayrıştırılmış parçalı kent yapısında yeniden modellenmektedir. Oysa kentler, açık ve ortaklaşa, paylaşılabilen, kolektif kimlikler, anlamlar ve etki değerler üretilebilirse, dönüştürücü ve yaratıcı olabilirler (Alada, 2007: 35-36).

Yeni geleneksel mahalle kurgusunun dışında, günümüz kenti içindeki mevcut yapı stoku da önemli ölçüde el değiştirmektedir. Özellikle eskiyen tarihi mahalleler yenilenerek daha üst gelir gruplarına devredilirken; kentin çevresindeki siteler de yine bu kesimlere, toplu konutlar ise kendi hedef kitlelerine, çoğunlukla orta ve alt orta sınıfların taleplerine sunulmaktadır. Dolayısıyla, konut piyasasında hitap edilen kitle açısından da bir ayrışmanın oluştuğu ifade edilebilir. Kent içindeki mevcut tarihi mahallelerin yenilenmesinde, kent içinde ve dışında inşa edilen yeni sitelerin çoğunda olduğu gibi dışa kapalı bir yapının oluşturulduğu, bunun giderek bir pazarlama stratejisi haline geldiği gözlemlenebilir. Bu yeni süreçte konut ve çevresi, artık yeni seçkin sınıflar olarak kendini gösteren yeni orta sınıfların tüketim kültürünün bir parçasını oluşturmaktadır. Yeni orta sınıfa tüketim eğilimleri dâhilinde pazarlanan bu konut alanları, giderek dışlayıcı yerler haline gelmektedirler. Bu tür bir pazarlama stratejisinin dayandığı temel nokta, konut alanlarının sunduğu olanaklarla benzeşen bir kimliğe sahip olmasıdır. Bu dinamikler ekseninde, konut tüketimini yönlendirme sürecinde mahalle kimliğinin oluşturulması da önemli bir yer tutmaktadır (Firidin Özgür, 2006: 20).

Söz konusu pazarlama stratejisinin diğer bir boyutunu ise "güvenlik" vurgusu oluşturmaktadır. Kentlerin giderek büyümesi sonucu olarak artan suç oranları, eskiyen ve giderek çöküntü alanları haline gelen yeni "suç mahalleleri", beraberinde kentlilerin birbirinden şüphe etmeye başladıkları, kendilerini "güvensiz" hissettikleri ve buna bağlı olarak yalıtma duygularını körükleyen yerlere dönüşmektedir. İlaveten, medyanın ve kimi zaman da kent yöneticilerinin bu algıyı güçlendirici tutumları ya da yayınları, geleneksel mahalleli kimliğinin yitirilmesi ve sosyal dayanışma ağlarının çözülmesine de eşlik ederek, "korku" duygusu ekseninde konut ya da yaşam alanı tercihlerinin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Özellikle Türkiye kentlerinin 1950'lilerden beri karşı karşıya bulunduğu göç ve bütünleşme sorunsalına, son zamanlarda gerçekleşen uluslararası mülteci sorununun eklenmesi, üst ve üst orta sınıf mensubu "yerlilerin" kendilerini kentten yalıtma eğilimi göstermelerine neden olmaktadır. Buna karşın, özellikle büyük kentlerde artan güvenlik sorunları, alt-orta gelir grubuna dâhil olanların dahi bu tür konutlarda yaşama eğilimi göstermeleri sonucunu doğurmuştur. Böylece güvenli site olgusu neredeyse her gelir grubunun rağbet ettiği bir yaşam alanı haline gelmiştir.

Ayrıca, kapitalizmin krizine bir “hayat öpücüğü” olarak gündeme gelen inşaat yatırımları Türkiye’de devlet eliyle de yöreklendirildiğinden, neo-liberalizmin kenti kendine özgü biçimlenişiyle, küçük büyük tüm kentleri etkisi altına almakta ve yaratılan rant aracılığıyla onları hızla dönüştürmektedir. Bu nedenle neo-liberal tüketim ideolojisinin hâkim olduğu günümüz kentlerinde piyasa koşulları doğrultusunda biçimlenen yaşam çevresi algısının üzerinde durmak gerekmektedir. Yaşamakta olan süreçte mahallenin değişen anlamı, “mahalleli” olma, “güçlü sosyal kontrol” nam-ı diğer “mahalle baskısı”, “komşuluk” gibi aidiyet yüklü kavramların değer kaybetmesinin neden olduğu yozlaşma ve artan güvensizlik algısının Türkiye’de yaşayan kent sakinlerini nasıl etkilediği konusu önemli hale gelmektedir. Çalışma, bu noktadan hareketle kent sakinlerinin “risk algıları”nı ölçmek üzere hazırlanmış bir alan araştırmasına dayanmaktadır.

3. Alan Araştırması

Kentlerin büyümesi ve neo-liberalizmin kentinde konutun ve mahallenin dönüşümü; bireyselliğin belirgin bir yaşam tarzı hale gelmesi, insanların yalnızlaşması, toplumsal dayanışma ağlarının zayıflaması, suç oranlarında artış ve suç korkusunun toplumda yayılması vb. toplumsal sonuçları beraberinde getirmiştir. Acaba Türkiye’de çoğunluğu kentlerde yaşayan yurttaşlar söz konusu süreçten ne ölçüde etkilenmektedir? Temel sorusu üzerinden gerçekleştirilen alan araştırması kapsamında, bazı alt sorulara yanıt aranmıştır. Bunlar;

- Türkiye’de yaşayan kent sakinleri ne tür konutlarda yaşamaktadır?
- Türkiye’de yaşayan kent sakinlerinin konut tercihlerinin temel belirleyicileri nelerdir?
- Türkiye’de yaşayan kent sakinlerinin yaşadıkları sokak/mahalleye ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
- Türkiye’de yaşayan kent sakinlerinin komşularına güvenleri hangi düzeydedir?
- Türkiye’de yaşayan kent sakinlerinin sokak/mahallelerine gelen bir yabancıнын fark edilme durumuna ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
- Türkiye’de yaşayan kent sakinlerinin sokak/mahallelerinde huzur bozucu bir olay yaşanması durumunda müdahale edileceğine ilişkin algıları ne düzeydedir?

Bu sorular ekseninde, Türkiye’de “neo-liberalizmin kenti” olarak ifade edilen bu yeni kentleşme sürecinin, neden olduğu adaletsizliklerin ve ortaya çıkı(r)la)n “suç korkusunun” ve geleneksel mahallenin evriminin kent sakinlerinin yaşam çevrelerine (mahallelerine) ilişkin risk algılarını nasıl etkilediği araştırılmaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi, Evreni ve Örneklemi

Günümüzde yaşanmakta olan neo-liberalizmin dönüştürdüğü kentlerde yaşayan kent sakinlerinin değişen mahalle kavramı ve toplumsal ilişkiler bağlamında yaşam çevrelerine ilişkin risk algılarının ölçülerek, analiz edilmesi alan araştırmasının temel amacıdır.

Araştırmada makro ölçekli alan araştırmasına dayanan niceliksel anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket çalışması, 22 Şubat - 9 Mart 2016 tarihleri arasında belirlenen örneklem planı doğrultusunda toplam yirmi altı kent merkezinde gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışmasının kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm kentlerdir. Örneklem seçiminde kent merkezleri esas alınmıştır. Kentler, Devlet Planlama Teşkilatı’nın, Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiksel veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde yaptığı “İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması¹ (İBBS - NUTS)” esas alınarak belirlenmiştir. Anket çalışması Düzey 2’de yer alan yirmi altı il, seksen üç ilçe ve toplam üç yüz doksan dört mahallede, 2000 katılımcı ile yüz yüze görüşme yöntemiyle saha çalışması gerçekleştirilmiştir.

Örneklem kapsamına dâhil edilen kent merkezlerinde kaçır adet anket yapılacağı 1 Kasım 2015 Genel Seçimi seçmen sayısına göre katmanlandırılarak belirlenmiştir. Büyükşehir Belediyesi bulunan illerin merkez ilçelerinde², büyükşehir belediyesi bulunmayan illerde ise merkez ilçelerde ve 2014 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi nüfus yoğunluğuna göre belirlenen mahalleler³ örneklem olarak seçilmiştir. Yerleşim birimlerinin tespitinden sonra, belirlenen mahallelerde hangi sokaklarda veya caddelerde anketin uygulanacağı rastsal (*random*) yöntemle seçilmiştir. Cadde ve sokakların belirlenmesinden sonra, buralardaki hane ve işyerleri sayılmış ve numaralandırılmıştır. Hazırlanan bu numara listesinden o mahallede kaç anket gerçekleştirilmesi planlandıysa, belirlenen sayı kadar hane/işyeri rastsal yöntemle

¹ İBBS’de iller üç düzeyden oluşmaktadır. İlk aşamada iller, idari yapıya uygun olarak 81 adet il “Düzey 3”de bölge birimleri olarak tanımlanmıştır. Ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise, bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak “Düzey 1” ve “Düzey 2” olarak gruplandırılmak suretiyle Düzey 2’de 26 adet bölge birimi, yine aynı ölçüde göre Düzey 1’de de 12 adet bölge birimi tanımlanmıştır.

² Çalışmada kullanılan “Merkez ilçe” kavramı, 6360 Sayılı yasal düzenleme öncesinde “merkez ilçe” olarak adlandırılan ilçeler için kullanılmaktadır.

³ Örneklem kapsamına alınan ilçelerde kaçır mahallenin örnekleme dâhil edileceği, ilçe merkezinin nüfus yoğunluğuna göre belirlenmiştir.

seçilmiş, görüşmeler belirlenen bu hane ve işyerlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşülecek katılımcıların belirlenmesinde olasılıklı örneklemeden vazgeçilmiş, cinsiyet ve yaş kotaları uygulanmıştır.

Araştırmanın evrenini Türkiye sınırları içerisinde yaşayan ve 18 yaşını doldurmuş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları oluşturmaktadır. Yani seçilen hata payına göre, belli bir değerden sonra örneklem büyüklüğünün artmasına gerek kalmamaktadır. Bu bağlamda çalışmada ele alınan örneklemin evreni temsil etme yeterliliğinin olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Analiz aşamasında SPSS 22 istatistik paket programı kullanılmıştır. Yapılan analizler sırasıyla Güvenirlilik analizi, Frekans Analizlerinden faydalanılmıştır.

Güvenirlilik Analizi (Cronbach's Alpha) Testin Tamamına uygulanmıştır ve bulunan istatistik (0,919) verinin analizi için yeterli güvenirlilik seviyesini sunmuştur.

3.2. Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de değişen neo-liberal dönüşümlerle birlikte değişen mahalle anlayışının kent sakinlerinin yaşam çevresi tercihleri ve risk algılarını analiz edebilmek için tasarlanan anket çalışmasından elde edilen bulgulara ve analizlere yer verilmektedir.

3.2.1. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerinin Analizi

Araştırma, örneklem olarak belirtilen 26 kentte yaşayan toplam 2000 kişi ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan örneklem grubunun sosyo-demografik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla yöneltilen sorulardan ilki, katılımcıların cinsiyet dağılımını belirlemeye yönelik olmuştur.

Tablo 1. Örneklem Grubunun Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	994	49,7
Erkek	1006	50,3
TOPLAM	2000	100,0

Tablo 1’de görüldüğü gibi, örneklem grubunun %49,7’si “kadın”; %50,3’ü “erkek”tir. Katılımcılar cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, 2015 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi cinsiyet verilerine göre Türkiye evrenini yansıtmaktadır.

Tablo 2. Örneklem Grubunun Yaş Dağılımı

Yaş	Sayı	%
18-24	582	29,1
25-34	589	29,5
35-44	427	21,3
45-59	314	15,7
60 ve üstü	88	4,4
TOPLAM	2000	100,0

Tablo 2'ye göre örneklem grubunun yaş dağılımları; 18-24 yaş arası %29,1; 25-34 yaş arası %29,5; 35-44 yaş arası %21,3; 45-59 yaş arası %15,7; 60 ve üzeri yaş %4,4 biçimindedir. Bu dağılım değerlendirilirse, örneklem grubunun genç bir profile sahip olduğu ifade edilebilir. 2015 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi yaş verilerine göre Türkiye'de "yaşlı nüfus" olarak adlandırılan 65 yaş ve üzeri nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı %8,2'dir. Yaş dağılımı açısından gençlerin örneklem grubunda çoğunluğu oluşturması bu çalışma açısından anlamlıdır, çünkü bilindiği gibi Türkiye'de kentsel nüfusun önemli bir bölümünü aktif çalışma yaşında genç nüfus oluşturmaktadır. Kırdan doğup büyüyen bireyler de, kırsal iticiliği ve kentin çekiciliği nedeniyle, kente göç etmektedirler (Keleş, 2015). Bu durum, kırsal nüfusun yaşlanması anlamına gelmektedir.

Tablo 3. Örneklem Grubunun Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	%
Evli	992	49,6
Bekâr	924	46,2
Eşinden ayrı	20	1,0
Boşanmış	34	1,7
Eşi vefat etmiş	30	1,5
TOPLAM	2000	100,0

Örneklem grubunun medeni durumlarının kentsel nüfus bağlamında değerlendirildiğinde oldukça dengeli dağıldığı görülmektedir. Buna göre katılımcıların %49,6'sı "evli", %46,2'si "bekâr", %1,0'sinin ise "eşinden ayrı", "eşi vefat etmiş" ya da "boşanmış" olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Örneklem Grubunun Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okur-yazar	18	0,9
İlkokul	282	14,1
Ortaokul	280	14,0
Lise	849	42,4
Üniversite	519	26,0
Yüksek lisans	44	2,2
Doktora	8,0	0,4
TOPLAM	2000	100,0

Eğitim durumları bağlamında örneklem grubunun; %0,9'unun "okur-yazar", %14,1'inin "ilkokul mezunu", %14'ünün "ortaokul mezunu", %42,4'ünün "lise mezunu", %26'sının "üniversite mezunu", %2,2'sinin "yüksek lisans" ve %0,4'ünün "doktora" mezunu oldukları görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde en yüksek dağılımın "lise mezunu" (%42,4) olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Örneklem Grubunun Meslek Dağılımı

Meslek	Sayı	%
Devlet memuru	151	7,6
İşçi	333	16,7
Özel sektör çalışanı	302	15,1
Öğretmen/öğretim üyesi	40	2,0
Kamuda orta/üst düzey yönetici	14	0,7

Özel sektörde orta/üst düzey yönetici	20	1,0
Tüccar/iş adamı/sanayici	22	1,1
Küçük esnaf/zanaatkar	169	8,5
Serbest meslek erbabı(avukat doktor,müh. Vb)	58	2,9
Çiftçi/ziraatçı	4	0,2
Emekli	90	4,5
Öğrenci	415	20,8
İşsiz	57	2,9
Ev hanımı	325	16,3
TOPLAM	2000	100,0

Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımları incelendiğinde; en yüksek oranı %20,8’le “üniversite öğrencileri” oluşturmuştur. Çalışmanın kapsamını kentsel nüfus oluşturduğundan, bu oranın yüksek olması araştırma öncesinde de öngörülmüştür. Bu oranı %16,7 ile “işçiler” ve %16,3 ile “ev hanımları” izlemektedir. Örnekleme sırasıyla; %15,1’lik bir oran ile “özel sektör çalışanları”; %8,5 ile “küçük esnaf/zanaatkarlar”; %7,6 ile “devlet memurları”; %4,5 ile “emekli”ler, %2,9 ile “işsizler” ve yine %2,9 ile “serbest meslek erbabı”; %2 ile “öğretmenler veya öğretim üyeleri”; %1,1 “tüccarlar, iş adamlar veya sanayiciler”; %1 ile “özel sektörde orta/üst düzey yöneticiler”; %0,7 ile “kamuda orta-üst düzey yöneticiler” ve kentsel alanda beklenileceği üzere çok düşük bir oranını (%0,2’sini) “çiftçi, ziraatçı veya hayvancılar” oluşturmuştur. Bu durum, katılımcıların herhangi bir meslek grubunda yoğunlaşmadığı, dağılımın dengeli olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Örneklem Grubunun Gelir Dağılımı

Gelir Dağılımı	Sayı	%
0-2000 TL	600	30,0
2001-4000 TL	622	31,1
4001-6000 TL	246	12,3
6001 TL ve üzeri	59	2,9
Cevap Yok	473	23,7
TOPLAM	2000	100,0

Örneklem grubunun gelir dağılımları incelendiğinde; 2000 TL ve altı gelir beyan eden katılımcıların oranı %30 ve bu orana yakın bir oranda (31,1) katılımcının 2001-4000 TL gelir aralığında oldukları görülmektedir. Bu dağılım, toplam denek sayısının %60’ına tekabül ettiğinden, gelir dağılımında orta ve alt gelir grubunun ağırlıkta olduğu görülmektedir. Gelirinin 4001-6000 TL aralığında olduğunu belirten katılımcıların oranı %12,3 ve gelirinin 6001 TL ve üzeri olduğunu ifade edenlerin oranı da %2,9’dur. Buna karşın katılımcıların önemli bir oranı (%23,7) gelir durumlarını beyan etmekten çekinmişlerdir. Bu durumu iki açıdan yorumlamak olasıdır. Bunlardan ilki, kişilerin gelir beyan etme noktasında çekinmeleridir. Özellikle kentlerde varsıl kesimlerin önemli bir bölümünün gelirlerini ifade etmekten kaçındıkları bilinmektedir. Diğer yandan, kimi katılımcıların da işsiz olduğu, düzenli geliri olmadığı ya da geliri çok düşük olduğu için cevap vermemiş olma olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır.

3.2.2. Örneklem Grubunun Konut Tercihlerinin Analizi

Bireyler, konut tercihi yaparken, çeşitli kriterler doğrultusunda karar verirler. Bireylerin konut ve yaşam çevrelerine ilişkin tercihlerinin, onların aidiyet ve güvenlik algılarını da belirlediği ifade edilebilir. Çalışmanın bu bölümünde, katılımcıların konut tercihlerinden yola çıkılarak, güvenlik algılarını ölçmeye yönelik sorulara yer verilmektedir.

Tablo 7. Örneklem Grubunun Oturdukları Konutların Dağılımı

Konut Türü	Sayı	%
Apartman dairesi	1417	70,9
Müstakil ev	447	22,4
Güvenlikli site	128	6,4
Rezidans	8	0,4

Toplam	2000	100,0
--------	------	-------

Konut tercihini belirleyen değerlendirmelere geçmeden önce, örneklem grubunun oturduğu konutlar belirlenmiştir. Örneklem grubunun %70,9'u "apartman dairesi"nde, %22,4'ü "müstakil evde", %6,4'ü "güvenlikli sitede" ve %4'ü de "rezidansta" oturmaktadır. Bu rakamlar bize, kent halkının önemli bir bölümünün apartman dairesinde oturmayı tercih ettiğini göstermektedir. Nitekim Türkiye'nin kentleşme deneyiminde apartmanlaşma önemli bir yer tutar. Ekonomik avantajları ve orta sınıf konut alanı olarak da her daim teşvik edilmiştir. "Apartman dairesi" aynı zamanda güvenliğin sağlanması noktasında da sakinlerine önemli avantajlar sağlar. Daha kalabalık bir nüfusun daha dar bir alanda yaşaması, kontrolü ve suçtan korunmayı sağlar. Buna karşın, "müstakil ev" birçok kentli için korunması güç ve yaşamın daha maliyetli olduğu konutlardır. Ancak, burada altının çizilmesi gereken nokta, müstakil evlerin nitelik farkıdır. Lüks bir villa da "müstakil" olarak nitelendirilmekte, kaçak, sağlıksız yapılar, hatta gecekondular da "müstakil" olarak isimlendirilmektedir. Kent halkının çoğunlukla yaşadığı söz konusu mekânların ikinci tür "müstakil ev"ler olduğu belirtilmelidir.

Öte yandan Neo-liberalizmin kentinin belirgin konutlaşma eğilimi olarak güvenli sitede, ekonomik olarak erişilebilen kent sakinlerinin en çok tercih ettiği konut türü olma yolundadır. 1990'ların sonlarından itibaren konut alanında yeni bir tüketim biçimi olarak gündeme gelen güvenli sitede; önce İstanbul'da sonra sırasıyla tüm büyük kentlerde belirgin bir konutlaşma eğilimi haline gelmiştir. Yeni bir yaşam tarzı tercihi, aynı zamanda kentsel gelişme biçimi olarak nitelendirilen ve günümüzde neredeyse tüm kentleri etkisi altına alan bu konut biçimi, her geçen gün daha fazla kentlinin barınağı olmaya aday görünmektedir. Başlangıçta, güvenlikten ziyade prestij temel tercih nedeniyken, kentlerin büyümesi ve kentlerde suç oranlarının artması ile güvenlik daha öncelikli tercih nedeni haline gelmektedir. Özellikle bir ya da iki çocuklu ve üst-orta gelir grubuna dâhil olan yeni orta sınıf mensupları, mevcut kredi mekanizmalarının da sağladığı olanaklar sayesinde, çocuklarının rahatı ve güvenliği için bu konut alanlarına yönelmektedirler.

Bununla birlikte, siteleşme sürecinin orta ve alt-orta gelir grubu için de tercih edilir hale geldiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu kesimlere yönelik olarak da daha düşük standartlı, daha ekonomik ama güvenli, tel örgülü, kamera sistemleriyle izlenen sitelerin inşa edildiği görülmektedir. Sözü edilen gelir gruplarının yaşadıkları mahallelerde güvenlik gereksiniminin daha fazla olduğu göz önüne alındığında, bu kesimlerin öncelikli tercih nedeninin güvenlik olduğu ifade edilebilir.

Her ne kadar alt-orta ve orta gelir grubuna yönelik korunaklı yaşam alanları inşa ediliyor olsa da, yatırım yapacak ya da güvenliğe ilişkin giderleri karşılayacak gücü olmayan kesimler için, güvenli konut alanları halen "erişilmesi güç" olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, konuta yatırım olarak bakabilen orta-üst ve üst gelir grubunun tercihleri ile diğer kesimler arasında da konut tercih nedenleri arasında önemli farklılıklar bulunduğu konuya ilişkin analiz yapılırken göz önünde tutulmalıdır.

Konut tercihinde bulunurken, suç korkusu ya da risk algısı nedeniyle "güvenlik" faktörünün ne ölçüde konut tercihinin belirleyicisi olabileceği düşüncesinden hareketle, örneklem grubuna; *oturmakta oldukları konutu neden tercih ettikleri* sorulmuştur.

Tablo 8. Örneklem Grubunun Oturduğu Konutu Tercih Nedenlerinin Analizi

Tercih Nedeni	Sayı	Cevaplar İçindeki %	Katılımcılar İçindeki %
Evin güzelliği	284	8,5	14,2
Evin konforlu/kullanışlı olması	338	10,2	16,9
Güvenli olması	518	15,7	25,9
Evin bulunduğu mahallenin temiz, düzenli ve bakımlı olması	80	2,5	0,4
Maddi gücümün bu eve yetmesi	596	18,0	29,8
Evin aileme ait olması	626	19	31,3
Akrabalarımın bu civarda oturması	110	3,3	5,5
Çocuklarım için güvenli olması	90	2,7	4,5
İşyerine yakın olması	273	8,3	13,6
Depreme dayanıklı olması	50	1,6	2,5
İyi bir yatırım olması	48	1,4	2,4
Komşuluk ilişkilerinin iyi olması	184	5,5	9,2

Kendim gibi insanlarla bir arada bulunmak	92	2,8	4,6
Okula yakın olması	5	0,1	0,2
Merkezi olması/kolay ulaşım	5	0,1	0,2
Alternatifim yok/mecburiyet	3	0,1	0,1
Diğer	9	0,2	0,4
TOPLAM	3311	100,0	165,3

Not: Katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebilmişlerdir.

Katılımcıların birden fazla tercih nedeni olabileceği düşüncesinden hareketle, onlara çoklu cevap olanağı tanınmıştır. Örneklem grubunun %31,3'ü "evin aileme ait olması" cevabını vermiştir. %29,8'i de "maddi gücünün yetmesi" cevabını vermiştir. Bu noktada Türkiye'de kent sakinlerinin konut tercihlerinin öncelikli belirleyicisinin aslında ekonomik olduğu görülmektedir. Nitekim örneklem grubunun gelir durumlarına ilişkin tabloda görüldüğü üzere, katılımcıların önemli bir bölümü, orta ve alt-orta gelir grubundadır. Bu nedenle, konut tercihinde temel belirleyicinin ekonomik olması beklenen bir sonuçtur. Ancak tercih nedenlerinden üçüncü sırayı örneklem grubundaki her dört kişiden birinin (%25,9) dile getirdiği "güvenlik" oluşturmuştur. Bu veri, bizi konut tercihinin temel belirleyicilerinin "ekonomi" ve "güvenlik" olduğu sonucuna götürmektedir. "Evin konforlu ve kullanışlı olması" (%16,9), "güzelliği" (%14,2), "işyerine yakın olması" (%13,6) gibi tercih nedenleri, söz konusu temel belirleyicileri daha geriden takip etmektedir. Burada ilgi çekici olan veri ise, yalnızca %4'ünün "evin bulunduğu mahallenin temiz, düzenli ve bakımlı olması"nu tercih nedeni olarak ifade etmiş olmasıdır. Oysa güvenliğin en az konut kadar önemli bir unsuru yaşanan muhittir.

Bu verilerden hareketle, kent sakinlerinin konut tercih nedenlerinin oturdukları konuta göre değişkenlik gösterip göstermediği konusu üzerinde durulmuştur. Örneklem grubunun, oturdukları konutun türü ile konut tercih nedenleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla istatistiksel analiz uygulanmıştır.

Tablo 9. Örneklem Grubunun Oturduğu Konut Türünün, Konutu Tercih Nedeni ile İlişkinin Analizi

Tercih Nedeni	Apartman dairesi		Müstakil ev		Güvenlikli site		Rezidans	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evin güzelliği	188	13,3	60	13,4	28	21,9	6	75,0
Evin konforlu/kullanışlı olması	154	10,9	28	6,3	22	17,2	0	0,0
Güvenli olması	251	17,7	53	11,9	30	23,4	2	25,0
Evin bulunduğu mahallenin temiz, düzenli ve bakımlı olması	61	4,3	13	2,9	6	4,7	0	0,0
Maddi gücümün bu eve yetmesi	293	20,7	135	30,2	14	10,9	0	0,0
Evin aileme ait olması	250	17,6	117	26,2	10	7,8	0	0,0
Akrabalarımın bu civarda oturması	92	6,5	14	3,1	4	3,1	0	0,0
Çocuklarım için güvenli olması	4	0,3	4	0,9	6	4,7	0	0,0
Özel otoparkının olması	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
İşyerine yakın olması	68	4,8	15	3,4	4	3,1	0	0,0
Depreme dayanıklı olması	13	0,9	2	0,4	0	0,0	0	0,0
İyi bir yatırım olması	4	0,3	0	0,0	2	1,6	0	0,0
Komşuluk ilişkilerinin iyi olması	18	1,3	4	0,9	2	1,6	0	0,0
Kendim gibi insanlarla bir arada bulunmak	6	0,4	1	0,2	0	0,0	0	0,0
Okula yakın olması	4	0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Merkezi olması/kolay ulaşım	3	0,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Alternatifim yok/mecburiyet	3	0,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Diğer	5	0,4	1	0,2	0	0,0	0	0,0

χ^2	162,666
p	0,000

Örneklem grubunun büyük bölümünü oluşturan “apartman sakinlerinin” öncelikli tercih nedenlerini; “*maddi gücünün yetmesi*” (%20,7), “*güvenli olması*” (%17,7) ve “*evin aileye ait olması*” (%17,6) oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi, apartman sakinleri için “ekonomiklik” ve “güvenlik” öncelikli tercih nedeni olmaktadır. “Müstakil bir evde oturanlar” için ise “ekonomiklik” yine ilk sıradadır. Katılımcıların %32,2’si “*maddi gücünün yetmesi*”, %26,2’si de “*evin aileye ait olması*” seçeneğini işaretlemişlerdir. Müstakil bir evde oturanların % 13,4’ü ise “*evin güzelliği*”ni tercih nedeni olarak belirtmişlerdir. “Güvenlikli sitede oturan katılımcılar” için ise; öncelikli tercih nedeni beklenildiği gibi “*güvenlik*”tir (%23,4). Bu oranı “*evin güzelliği*” (%21,9) ve “*konforlu ve kullanışlı olması*” (%17,2) seçenekleri izlemiştir. Son olarak, yüksek gelir düzeyine sahip az sayıda “rezidansta” yaşayan katılımcı ise %75 oranında “*evin güzelliği*”nin, %25’inin de “*güvenliğin*” evi tercih etmelerine etki ettiği görülmektedir. Bu bulgular, esasen güvenliğin günümüz kent sakinleri açısından taşıdığı anlamı gözler önüne sermektedir.

Kuşkusuz oturlan konut yaşam alanının güvenliğinin en mahrem boyutunu oluşturmaktadır. Ancak yaşam alanının güvenliğine ilişkin diğer bir boyut, yaşanılan çevreye ilişkindir. Bu noktada kent sakininin içinde yaşadığı sokak ve mahalle, onun kamusalına açılan penceresi olmakta ve güvenlik algısı üzerinde en az konut kadar etki yaptığı düşünülmektedir.

Ne var ki, günümüz kentlerinde, ilişkilerin samimi, komşuluk ilişkilerinin ve kişiler arası güvenin yoğun ve toplumsal denetimin etkin olduğu geleneksel mahalle anlayışının çalışmanın önceki kısımlarında ifade edildiği üzere, neo-liberal etkilerle hızla dönüştüğü alan araştırması kapsamında bulgulanmıştır. Bu süreçte, yoksul ve varıl mahalleler (!) birbirinden hızla ayrıştırılmakta, bu bağlamda farklılıkların birbirini zenginleştirdiği, hoşgörü ve güven temelinde biçimlenen mahalle anlayışı yitip gitmektedir.

Sokağın kaderi de bu noktada mahalleden farklı değildir. İnsanların birbirleriyle selamlaştığı, gelen yabancıların fark edildiği, herkesin kapısının önünü temiz tuttuğu, komşuların yardımlaştığı, kentin kaosundan çıkan kent sakinini içine aldığı “evine gelmiş hissi” yaşatan sokak da içinde yaşadığımız dönemde anlamını yitirmekte, “yol” kavramı sokağın yerini almaktadır. Böylece sokaklar, sitelerin büyük duvarlarının ortasından yalnızca otomobil için geçiş yolu haline gelmekte, ruhsuzlaşmakta ve geleneksel bağlamından kopmaktadır. Diğer taraftan, kentin kenar mahalleleri ya da merkezdeki çöküntü alanları da, insanların yürümekten çekindikleri, sözlü ya da fiziksel bir saldırıya ya da suça maruz kalmaktan korktukları, çetelerin, sokak serserilerinin, evsizlerin mekânı haline gelmektedir.

Diğer bir ifadeyle, yaşanan süreçle birlikte, kent sakinin “güvenlik adası” olan mahallesi, risk algısını artıran bir yer haline gelebilmektedir. Bu tür bir mahallede ya da sokakta, sosyal düzensizliklerin ve güvensizlik algısını etkileyecek fiziksel olumsuzlukların varlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktadan hareketle, kent sakinlerinin yaşadıkları mahalle/sokağa ilişkin değerlendirmeleri önemlidir. Örneklem grubunun yaşadıkları sokağa/mahalleye ilişkin bazı sorular sorularak, farklı kentler ve kentlerin de farklı kesimlerinin, yaşam alanları hakkındaki yorumlarına erişilmek istenmiştir.

3.2.3. Örneklem Grubunun Yaşam Çevrelerine (Sokak/Mahalle) İlişkin Risk ve Güven Algılarının Analizi

Tablo 10. Örneklem Grubunun Yaşadığı Sokak/Mahallenin Mevcut Durumu⁴

Sokak/mahalle durumu	Evet		Hayır		Kısmen		Fikrim yok	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Duvarı yazılı (isim, şekil, parti sloganı vb.) bina	673	33,7	1160	58,0	137	6,9	30	1,5
Terk edilmiş, camları kırılmış bina/boş inşaat	364	18,2	1434	71,7	151	7,6	51	2,6
İnsanlar tarafından rahatlıkla gözlemlenemeyen kuytu yerler	533	26,7	1125	56,3	253	12,7	89	4,5
Park, bahçe gibi kamuya açık alanlar	1370	68,5	404	20,2	201	10,1	25	1,3
İçkili mekânlar	450	22,5	1277	63,8	195	9,8	78	3,9
Şüpheli kişiler	429	21,5	926	46,3	469	23,5	176	8,8
Sarhoşlar	497	24,9	878	43,9	465	23,3	160	8,0
Dilenciler, evsizler	671	33,6	841	42,1	411	20,5	77	3,9
Suriyeli mülteciler	911	45,6	623	31,2	378	18,9	88	4,4
Evin yakınında 24 saat güvenlik görevlisi bulunan bir işyeri, site ya da ofis	667	33,4	1074	53,7	178	8,9	81	4,1

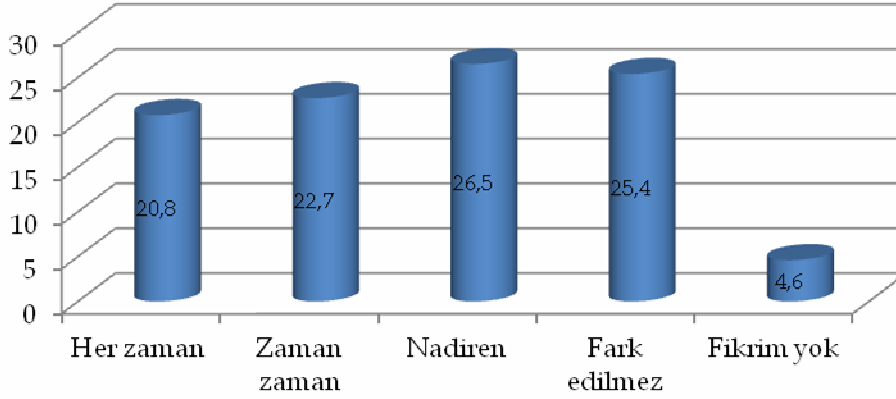
Kişilerin güvenlik algıları ve suç korku düzeyleri üzerinde etkili olan faktörlerin bir bölümü çevreseldir. Bu faktörlerin bir bölümü yaşanan mahalle/sokağa ilişkindir. Türkiye ölçeğinde, mahalle ya da sokak düzensizliklerine ilişkin bir fikir vermesi amacıyla katılımcıların sokak/mahallelerinin mevcut durumu sorulduğunda; katılımcıların yaşadıkları mahalle ya da sokaklarının görece olarak iyi durumda olduğu sonucuna varmak olasıdır. Örneklem grubunun önemli bir bölümü (%68,5) mahallede “park, bahçe gibi kamuya açık alanlar” bulunduğunu dile getirmiştir. Bu alanlar, kent sakinlerini psikolojik ve fizyolojik açıdan olumlu etkileyen mekânlar olmakla birlikte, sosyalleşmenin de yaşandığı yerler olması bakımından da önemlidir. Ancak, yeterli ölçüde güvenlik önlemleri alınmadığında, bu alanların özellikle gece saatlerinde suç mahallerine dönüşme olasılığı yüksektir. O nedenle, kent sakinleri gündüz vakti bu alanlardan yararlanırlarken, gece vakti bu alanları kullanmaktan çekinebilmektedirler.

Örneklem grubunun sokak/mahallelerinde olduğunu belirttiği insanlar içinde en önemli grubu “Suriyeliler” (%46,5) oluşturmaktadır. Bu durum da, örneklem grubunun yarısına yakınının Suriyelilerle komşu olduklarını göstermektedir. Yine, katılımcıların %33,6’sı sokağında/mahallesinde “dilenciler/evsizler” olduğunu; %24,9’u da “şüpheli şahısların” bulunduğunu dile getirmişlerdir. Bu grupların varlığı, sokağın/mahallenin emniyeti açısından sorun yaratma olasılığını her zaman bünyesinde barındırmaktadır.

⁴ Bu sorunun hazırlanmasında Uludağ ve Dolu (2013)’ün ölçeğinden yararlanılmıştır.

Öte yandan, “terk edilmiş/camları kırılmış bina ya da boş inşaat” bulunduğunu belirtenlerin oranı %33,7 iken; “insanlar tarafından rahatlıkla gözlenemeyen kuytu yerlerin bulunduğunu” belirtenlerin oranı %26,7’dir. Bu oranların kent güvenliğini tehdit etme olasılığı taşıyan mekânların mahallelerde bulunduğunu göstermekte ve buna yönelik tedbirlerin alınması gerekliliğini gündeme getirmektedir.

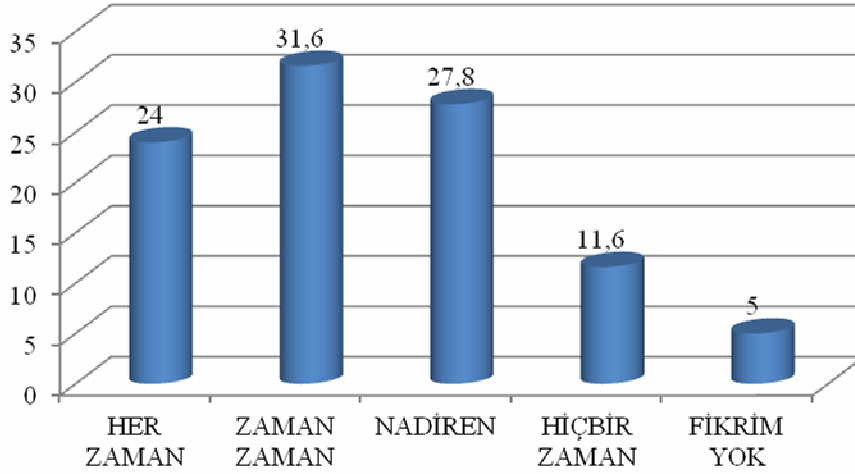
Grafik 1. Örneklem Grubunun Sokağa/Mahalleye Gelen Bir Yabancıyı Fark Edilmesine İlişkin Algısı



Suçun işlenmesini zorlaştıran ve suçluyu yaşanan yerden uzak tutmaya yarayan, aynı zamanda güven duygusunu da güçlendiren mekanizma, kentteki birincil ilişkilerin yoğunluğu ve toplumsal denetimin varlığıdır. Her ne kadar bu ilişkiler küçük yerleşim yerlerine özellikle de kıra özgü olarak nitelendirilse de, kimi kentlerde, hatta metropollerin bile kimi bölgelerinde halen devam etmektedir. Özellikle geleneksel mahallelerde, sokağa ya da mahalleye giren yabancı biri hemen fark edildiğinden, olası suçlar için uygun ortam oluşmamakta, bu da mahallelinin güven duygusunu güçlendirmektedir.

Bu bağlamda, örneklem grubuna “Sokağınıza ya da mahallenize gelen bir yabancı fark edilir mi?” diye sorulmuştur. Katılımcıların %25,4’ü “fark edilmediğini” ifade etmiştir. Özellikle büyük kentlerdeki nüfusun yoğun yaşadığı bölgelerde mahalleye giren yabancıyı fark edilmemesi muhtemeldir. Yine, katılımcıların %26,5’i “nadiren” cevabını vermiştir. Buradan da, “yabancıyı” tanımama olasılığının yüksek olduğu çıkarılabilir. Bu oranlar bize, kentler kalabalıklaşmasıyla birlikte mahalleye giren bir yabancıyı tanımama olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

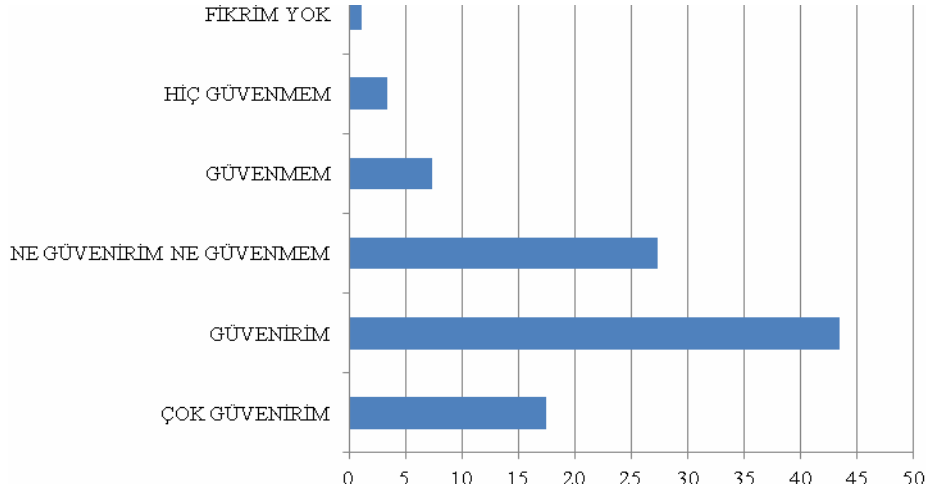
Grafik 2. Örneklem Grubunun Sokakta/Mahallede Huzuru Bozan Bir Olaya Müdahale Edileceğine İlişkin Algısı



Kişinin güvenlik algısını güçlendiren konulardan biri, kişinin yaşadığı çevrede bir suça maruz kalması durumunda yardım göreceğine olan inancıdır. Bu konuyla ilgili olarak katılımcılara; Sokağınızda/mahallenizde hırsızlık, kavga vb. gibi huzuru bozan olaylara müdahale edilir mi? Şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Grafik 2’de görüldüğü gibi, katılımcıların yüksek bir oranı (%31,6) “zaman zaman” müdahale edildiğini belirtmiştir. “Hiçbir zaman” müdahale edilmediğini dile getirenlerin oranı %11,6 iken, “her zaman” diyenlerin oranı %24,8’dir. “Nadiren” cevabını verenlerin oranı ise %26,5’tir. Bu bulgular, örneklem grubunun kesinlikle müdahale edileceğine dair kanaatinin ya da beklentisinin bulunmadığını ancak, söz konusu bir durum olduğunda, toplumun müdahil olacağına ilişkin inancın tam anlamıyla yitirilmediği biçiminde yorumlanmalıdır.

Neo-liberalizmin kentinde mahallenin dönüşümü beraberinde komşuluk ilişkilerindeki değişimi de getirmiştir. Örneklem grubunun “mahalleli kimliğinin temel taşı” olarak komşuya duyulan güven duygusunu belirlemeye yönelik olarak komşularına ne kadar güvendikleri sorgulanmıştır.

Grafik 3. Örneklem Grubunun Komşulara Duydukları Güven



Grafik 3’de görüldüğü gibi, katılımcıların %60,9’u “komşularına güvendiğini” dile getirmiştir. Bu oran, kentlerin büyümesiyle komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ve güven, dayanışma gibi duyguların henüz yitirilmediğini, bir biçimde Türkiye kentlerinde komşuluk ilişkilerinin güven temeline dayandığını göstermektedir. Buna karşın, örneklem grubunun %10,8’i de “komşularına güvenmediğini” belirtmiş; %27,3 oranında katılımcı da “ne güvenirim ne güvenmem” demiştir.

Yaşanılan süreçte, tıpkı değerlerde aşınma yaşandığı gibi, toplumsal güvenin en temel belirleyicilerinden biri olarak, komşulara güven konusunda önemli bir aşınmanın yaşandığı sonucuna varılabilir. Her ne kadar güvenen katılımcıların oranı %60 civarında olsa dahi komşularına karşı güven problemi yaşayanların oranı (%40) azımsanamayacak düzeydedir.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Dünyayı kasıp kavuran neo-liberal rüzgârlardan payını fazlasıyla alan Türkiye, 1980’lerden itibaren ekonomiden, siyasete, kentlere kadar pek çok alanda geri dönüşsüz bir biçimde etkilenmiştir. Neo-liberal dönüşümlerin yereldeki izdüşümü olarak kentler; sokağıyla, mahallesiyle, insanıyla, ekonomisiyle, yönetimiyle hemen her alanda yeniden şekillenmektedir. Bir yanda büyük AVM’leri, rezidansları, gökdelenleri, plazaları, beş yıldızlı otelleriyle göz kamaştırarak kentlerin “öteki” yüzünde, yoksulluğun, sefaletin, adaletsizliğin, yoksunluğun tüm farklı görünüşleriyle yaşandığı mekânların varlığı inkâr edilmesi olanaksız bir biçimde belirmektedir. Yoksul mahalleleri, çöküntü alanlarıyla “istenmeyen”, “görmezden gelinen” hatta “kaçılan” kimi mahalleler, suç ve risk mekânı olarak algılanmış, dışlanmış, ötekileştirilmiştir. Kimileri de soylulaştırma çabalarıyla sermayenin saldırısına uğramış, insanları yerinden edilmiş, hatta mülksüzleştirilmiştir.

Neo-liberalizmin kentindeki bu ikili görünüm, Türkiye’de de önce metropollerden başlayarak, sonra tüm kentlere sirayet etmiştir. Bu süreçte, farklılıkların bir aradalığıyla, sınıfsal bütünleşmenin varolduğu, komşuluk ilişkileri ve güven duygusuyla biçimlenen geleneksel mahalle, güvenli siteler tarafından yerinden edilmiş, ya da süzülme sonucu geleneksel mahalleli, “yeni mahalleli”ye dönüşmüştür. “Yeni mahalleli”, “geleneksel mahalleli” imgesini aşındırmış, kendine özgü hayat tarzıyla, “gönüllü gettosunda” yaşam sürmeye devam etmektedir. Diğer bir anlatımla, geleneksel mahallenin yok oluşuyla tanışılan bu süreçte, “yeni mahalleli” de birbirine bulaşmayan, karışmayan, komşularıyla formel ilişkiler kuran, ev ziyareti yapmayan, evine ziyaretçi kabul etmeyen, birbirinden kuşku duyan, kendi gibi olmayana şüpheyle yaklaşan birey haline gelmiştir.

Yaşanan bu gelişmeler, toplumsal denetim mekanizmalarının aşınmasını, bu bağlamda suç oranlarında artışı, güven duygusunun zedelenmesini ve risk algısındaki artışı beraberinde getirmiştir. Bu durum, ciddi bir toplumsal kopuşun habercisi olmaktadır. Kentli için en özel yer olan evin tercihi bu meyanda gerçekleşmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin önemli boyutlara ulaştığı Türkiye kentlerinde, kent sakinlerinin önemli bir bölümü alt, alt-orta gelir grubu üyeleri olduğuna, bugün geleneksel mahalle denilen kavramın halen bu grubun üyeleri tarafından yaşatıldığından hareketle kaleme alınan bu çalışmada, mahallenin dönüşümüyle birlikte değişen risk algısı analiz edilmiştir. Buna göre, sokağın/mahallenin emniyeti açısından sorun üretmesi olası durumlar ve mekânların varlığı bulgulanmıştır. Örneğin, *terk edilmiş/camları kırılmış bina ya da boş inşaatların, insanlar tarafından rahatlıkla gözlenemeyen kuytu yerlerin*

bulduğunu belirtenlerin oranı azımsanmayacak düzeydedir. Söz konusu fiziksel düzensizlikler, suç teşvik edici olabileceği gibi kentlilerin risk algılarını da artırıcı etki yapabilmektedir.

Öte yandan, toplumsal kontrol mekanizmalarının varlığı, suçun ve risk algısının önündeki en önemli engellerden biridir. Kentlerde nüfus arttıkça, sözü edilen denetim de zayıflamaktadır. Konuya ilişkin olarak, örneklem grubuna sorulan sorulardan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; yaşanan çevrede bir yabancınn tanınmama olasılığının yüksek olduğu ve asayışı bozan bir olayla karşılaşıldığında insanların müdahale etmekten kaçındıkları görülmüştür. İnsanların müdahale etmelerinden kaçınmalarının nedeni olarak da büyük oranda *insanların başlarının derde girmesinden çekinmeleri* belirtilmiştir. Bu durum, aslında toplumda emniyet, yargı gibi kurumlara güven eksikliğiyle ilişkilendirilebilir. Çünkü iyi niyetli ve yardımsever de olsa, başına dert açılabilceği endişesi ile olaylara müdahil olmaktan kaçınma durumu devlete ve kurumlara güven düzeyinin düşük olduğu “korku” toplumlarında görülmektedir. Türkiye’de de kişiye özel uygulamaların varlığına olan inanç, etik değerlerde yozlaşma, tutukluluk ve yargılama sürelerinin uzun sürmesi ve son dönemlerde yargıya duyulan güvenin zedelenmesi gibi olumsuzlukların mahalleliyi bu yönde düşünmeye sevk ettiği çıkarımında bulunmak yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- ALADA, Adalet B. (2001). “Yeni Bir Toplumsal Yapılanma İçin İşlevsel Bir Kamu Alanı: Mahalle”, *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü-5. Türkiye Şehircilik Kongresi-Avrupa Birliği Süreci ve Planlama Bildiriler Kitabı*, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- ALADA, Adalet B. (2007), “Küreselleşen Şehrin ‘Geleneksel Mahalle’ sine Reddiye”, *Kent ve Politika: Antik Kentten Dünya Kentine*, Der: Ayşegül Mengi, Ankara: İmge.
- DURAKBAŞA, Ayşe, Cindoğlu, Dilek (2005). “Tezgâh Üstü Karşılaşmalar: Toplumsal Cinsiyet ve Alışveriş Deneyimi”, *Kültür Fragmanları-Türkiye’de Gündelik Hayat*, Der: Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber, İstanbul: Metis Yayınları.
- EGE YILDIRIM, Ayşe, Çobanoğlu, Nesrin (2009). “Biyoetik Bir Miras: Geleneksel Yerleşim Biçimlerinde Biyoetik Değerler”, *Ankara: Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.
- FİRİDİN ÖZGÜR, Ebru (2006). *Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri- Kapalı Siteler: İstanbul-Çekmeköy Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Danışman: Aykut Karaman, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- GENİŞ, Şerife (2009). “Neo-liberal Kentleşmenin Mekânda Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 116, Yıl: 2009.
- KELEŞ, Ruşen, (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: İmge.
- KELEŞ, Ruşen, (2014). *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, Ankara: Cem Yayınevi.
- SİNAN, P. Ebru (2006). “Toplumsal-Mekânsal Yapı Etkileşimi Bağlamında Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanım Olanakları”, *4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri*, İstanbul: Fatih Üniversitesi, 13-16 Eylül.
- SİPAHİ, Esra B. (2001). *1980 Sonrası Yeni-Liberalizm ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Danışman: Ayşegül Mengi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SİPAHİ, Esra B. (2016). *Suç Korkusu: Türkiye Kentlerinde Bir Alan Araştırması*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- ULUDAĞ, Şener, DOLU, Osman. (2013). *Türkiye’de Suç Korkusu*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.